

EKONOMSKA POLITIKA

POJAM I SADRŽAJ EKONOMSKE POLITIKE

- *politikos* - veština i način vladanja državom, odnosno javna delatnost. *Ekonomiska* - o javnom odlučivanju u ekonomskoj oblasti. Različite definicije ekonom. politike: sa stanovišta
- nosioca - **celina svesnih akcija - pre svega javne vlasti, usmerenih na ostvarivanje utvrđenih ciljeva.**
- društvenih odnosa - kao uloga države u zasnivanju, očuvanju i menjanju produkcionih odnosa i razvoju proizvodnih snaga - izraz ekonomske uloge države u njoj.
- društvene politike - **deo opšte politike društva koji je usmeren na ostvarivanje ekonomskih ciljeva.**
- sa stanovišta instrumenata - **dejstvo mera i sredstava koje u skladu sa karakterom privrednog sistema preduzimaju određeni subjekti radi ostvarivanja utvrđenih ciljeva.**

- Željeno dejstvo ekonomska politika ne ostvaruje **gušenjem tržišta. (ne suputava autonomiju privrednih subjekata ona nastoji ih da se ponašaju na željeni način , već uticajem na:**

- a) **informacionu strukturu** – indirektnim uticajem na ponudu i tražnju država. (niže poresko opterećenje zarada)
- b) **motivacionu strukturu** – davanje podsticaja.
- c) **uticaj na sistem društvene vrednosti..** Npr. većim poreskim opterećenjem luksuzne potrošnje.
- d) uticaj na privredne subjekte ona ostvaruje **naredbama, odnosno zabranama** čime se određeni vidovi upotrebe resursa isključuju.

Efikasnost ek. politike zavisi od:

. Sposobnosti nosioca ekonomske politike

- **spremnosti privrednih subjekata** da reaguju na mere i akcije ekonomske politike;
- **institucionalnog okruženja** koje obuhvata svojinske odnose, efikasnost pravne države, odgovarajući privredni sistem.

Ekonomska politika kao naučna disciplina

- Prvi zaokružen koncept ekonomske politike javlja se u 15. veku još kod merkantilista.
- Sistem ekonomskih nauka deli se na **makroekonomske nauke** istražuju i posmatraju **privredu kao celinu**, bave se **makroekonomskim kategorijama** i u ovu grupu se svrstavaju nauke poput: ekonomska politika, privredni sistem, finansijska teorija i politika, ekonomika industrije i sl.) i **mikroekonomske nauke** – proučavaju i prate ekonomske procese na nivou privrednih subjekata, bave se **mikroekonomskim kategorijama** i tu svrstavamo sledeće nauke (**organizacija preduzeća, računovodstvo, ekonomika i marketing preduzeća** i sl.).
- **ekonomsku politiku** definiše kao nauku o elementima ekonomske politike, pre svega instrumentima i merama.

EKONOMSKA POLITIKA KAO DRUŠTVENO-EKONOMSKA PRAKSA

Intervencija države u privredi (podeljena mišljenja)

Veza sa **pravnim sistemom** (subjekti, ovlašćenja, i odgovornost mikroekonomskih subjekata)

Prema čl.82. Ustava RS ekonomsko uređenje zasniva se na načelima:

- tržišne privrede (otvoreno i slobodno tržište)
- slobode preduzetništva - privatnoj inicijativi i samostalnosti privrednih subjekata
- ravnopravnosti privat. i drugih oblika svojine i jednakog položaja na tržištu
- budžetskog jedinstva
- ravnomernosti i održivosti regionalnog razvoja

Kad su u **pitanju subjekti ek. politike** čl. 123. predviđeno da Vlada utvrđuje i vodi politiku , a čl. 95. samostalnost centralne banke

Čl. 97. Republika Srbija uređuje i obezbeđuje: razvoj Republike Srbije, politiku i mere za podsticanje ravnomernog razvoja pojedinih delova Republike Srbije, uključujući i razvoj nedovoljno razvijenih područja; organizaciju i korišćenje prostora; naučno-tehnološki razvoj;

(t.6.) (**sistemske zakoni**) jedinstveno tržište, pravni položaj privrednih subjekata, sistem obavljanja pojedinih privrednih i drugih delatnosti, robne rezerve, monetarni, bankarski, devizni i carinski sistem, ekonomske odnose sa inostranstvom, sistem kreditnih odnosa sa inostranstvom i poreski sistem (t. 8.) održivi razvoj

Za razumevanje ek. politike kao praktične discipline važni njeni odnosi i sa:

- **socijalnom politikom** – ekonomska politika mora da vodi računa i o socijalnim ciljevima.
- **međunarodnim okruženjem** – **voljni i nevoljni** gubitak samostalnosti u vođenju ekonomske politike.

Područja delovanja ek. pol. kao praktične discipline:

- uspostavljanje i očuvanje **makroekonomske stabilnosti**.
- **korekcija tržišnih nedostataka**, na primer suzbijanje monopola,
- **preraspodela dohotka** (korektivno delovanje na planu distributivnih efekata tržišta) - povećanim oporezivanjem i subvencioniranjem
- **usmeravanje i podsticanje privrednog razvoja**- ostvarivanje kvantitativnih i kvalitativnih promena u privredi.

ELEMENTI EKONOMSKE POLITIKE

- **SUBJEKTI EKONOMSKE POLITIKE**
- **CILJEVI EKONOMSKE POLITIKE**
- **SREDSTA, INSTRUMENTI I MERE EKONOMSKE POLITIKE**

Subjekti ekonomske politike

- Donošenje makroekonomskih odluka, odnosno odluka koje izazivaju makroekonomske posledice. Osnovna obeležja subjekata ekonomske politike su: a) **definisani interes**, b) **sposobnost odlučivanja od opšteg značaja** za normalno odvijanje privrednih tokova, c) **akcijska sposobnost** i b) **samostalnost delovanja**
- Država – parlament i vlada
- Centralna banka
- Sindikati radnika i udruženja poslodavaca
- Preduzeća u javnom sektoru privrede
- Udruženja građana
- Međunarodne ekonomske organizacije (uključujući i regionalne)

Ciljevi ekonomske politike

- Ciljevi su **želje ili namere nosioca ekonomske politike da izazovu određene promene u privredi, za koje se od strane subjekata ek. politike procenjuje da se ne mogu ostvari spontanom delovanjem tržišta.**
- **objekt delovanja** ekonomske politike;
- izražavaju **namere i želje nosioca ek. politike**
- imaju **normativni karakter** - odnose se na buduće željeno stanje u privredi
- određivanjem ciljeva ek. politike uspostavlja se **određeni odnos između subjektata i budućeg stanja.**
- **multivarijantni i promenljivi.**
- Ciljevi imaju različit značaj te je **nuzno njihovo rangiranje**

Ciljevi ekonomske politike

Krajnji cilj : povećanje društvenog blagostanja

DRUŠTVENI CILJEVI

Ravnomeran i održivi razvoj

Socijalna sigurnost

OSNOVNI CILJEVI EKONOMSKE POLITIKE

: privredni rast, ravnoteža platnog bilansa, zaposlenost, stabilnost
cena

produktivnost, regionalni razvoj, promene u strukturi privrede

Intermedijarni ciljevi

Stabilnost deviznog kursa, povećanje javnih prihoda, smanjenje
javne potrošnje

FAKTORI KOJI ODREĐUJU CILJEVE

- **odnos političkih snaga** – ciljevi su često rezultat političkog procesa i političkih odluka npr. levičarske partije daju prednost punoj zaposlenosti, preraspodeli dohotka, dok konzervativne stavljaju naglasak na stabilnost cena, efikasnost upotrebe kapitala
- **stanje u privredi** – karakter poremećaja
- **međunarodno okruženje** – npr. poremećaji na svetskom tržištu
- **uticaj neformalnih grupa** njihov uticaj nevidljiv ali može biti značajan.
- **sistem društvenih vrednosti.**

Vrste ciljeva ekonomske politike

criterium divisionis :

oblast na koju se odnose: materijalnoizvodni ciljevi, (odnose na **radnu snagu** - povećanje stope zaposlenosti , na **korišćenje prirodnih resursa**. ciljeve koji se odnose na kapital tačnije povećanje obima i njegovu efikasnu upotrebu, tehičko tehnološki razvoj.**društveno ekonomski i socijalni ciljevi**).

vremensko trajanje: kratkorocni (konjuktorni) i dugorocni (ciljevi privrednog razvoja);

medjusobni odnos: nezavisni, komplementarni i konfliktni;

znacaj: osnovni i sporedni; i

sadrzina: stabilizacioni i razvojni.

Karakteristike ciljeva ekonomske politike

- Kvalitativna- sadržinska odredjenost;
- Kvantitativna specifikacija;
- Vremenska odredjenost;
- Medjusobna uskladivost;
- Realnost; i
- Rangiranost unutar skale prioriteta.

SREDSTVA EKONOMSKE POLITIKE

- pravne i ekonomske kategorije čiji sadržaj zavisi od karaktera privrednog sistema.

Pravni propisi – (regulativni i operativni; pravni propisi sa normama koje imaju imperativni karakter i normama koje imaju podsticajno dejstvo

-finansijska sredstva –(prikupljanje sredstava i trošenje sredstava)

- **sistem javnih nabavki –. transparentnost i konkurencija.**
učešće javnih nabavki u BDP zemalja EU,u 2016. godini, iznosilo 17%, - u Srbiji oko 10% BDP – preko 3 milijardi evra

-regulisanje robnih tokova – propisi potrošačkog prava.

-regulisanje novčanih tokova.

-regulisanje ekonomskih odnosa sa inostranstvom

- neposredna aktivnost u javnom sektoru privrede

- planiranje, odnosno usvajanje strateških dokumenata

Instrumenti ekonomske politike

- **Instrumenti** su pre svega **ekonomske kategorije sadržane u formi pravnih akata, odluka ili akcija**.(porezi, carine, devizni kurs, premije, subvencije i sl.
- **Mere znače upotrebu, ukidanje ili promenu veličine delovanja instrumenata te politike** (npr. povećanje ili smanjenje kamatne stope, devalvacija). One, dakle, predstavljaju **konkretan čin primene nekog instrumenta, koji se izražava kroz odgovarajući tačno definisan učinak**.
- Instrumenti fiskalne politike
- Instrumenti monetarno-kreditne politike
- Instrumenti politike cena
- Instrumenti spoljnotrgovinske i devizne politike
- Instrumenti politike dohodaka
- Instrumenti direktne kontrole

Mere ekonomske politike

- konkretna primena sredstava i instrumenata – tj. određivanje intenziteta delovanja (npr. visina poreza)

prema obuhvatu: **opšte**- odnose na privredu kao celinu i **posebne** mere – na konkretne delatnosti

prema dejstvu: **linearno** – njihovo dejstvo e proteže na čitavu privredu; **selektivno** – pružaju zaštitu određenoj delatnosti

prema objektu dejstva: **realne**– uslovi za obavljanje delatnosti; mere kojima se utiče na poslovni ambijent; **finansijske** – tiču se novčanih tokova, raspodele i potrošnje.

Unutrašnje (regulišu odnose unutar jedne države) i **spoljašnje** mere ekonomske politike (reg. ekonomske odnose sa inostranstvom)

Kako utiču na željenu promenu: **neposredne** (nameću određenu obavezu) i **posredne mere** (utiču na uslove privređivanja)

Selekcija i upotreba mera ekonomske politike

- izbor instrumenata podrazumeva poznavanje njihovog dejstva na ciljeve
- selekcija podrazumeva: **primenu modela** – pojednostavljaju ekonomsku stvarnost – izostavljaju nevažne elemente

korišćenje iskustva o dejstvu pojedine mere

Primena instrumenata i mera podrazumeva :

- sagledavanje **političko-socijalnih posledica** njihove primene
- procenu **broja i strukture** primenjenih instrumenata (multiinstrumentalnost – omogućava ravnomerniju raspodelu tereta primene programa ek. pol , odnosno manji stepen promene određene kategorije
- **psihološka dimenzija primene mera** – upoznavanje javnosti sa svrhom primene mera – kredibilitet Vlade
- **pravila (ugrađeni stabilizatori) vs diskrecija**

PROGRAM EKONOMSKE POLITIKE

Funkcionalno jedinstvo svih elemenata ekonomske politike

- **programsko opredeljenje partija** na vlasti
- **izraz ustavnih ovlašćenja vlade** u ekonom. sferi
- **odraz postojećeg stanja u privredi** jedne zemlje

Dve faze u konceptualizaciji ek. pol. a) **definisanje programa** (tekući razvojni problemi, resursi, kretanja u međ. ekonomiji) b) **primena programa**

Problem vremenskog kašnjenja:

- **zaostajanje u identifikaciji poremećaja** (privremeni ili trajni)
- **zaostajanje u donošenju odluke** (akciji ek. politike)
- **zaostajanja u efektima** primenjenih instrumenata i mera

PROGRAM EKONOMSKE POLITIKE ZA 2018.

Fokus ekonomske politike u narednom periodu biće usmeren na realizaciju sledećih ciljeva:

- Održavanje makroekonomske stabilnosti, smanjenje javnog duga
- Povećanje investicija i izvoza i nivoa konkurentnosti
- veća efikasnost naplate poreza i smanjenje sive ekonomije
- Privredni rast, zaposlenost, rast životnog standarda
- Očuvanje stabilnosti (obaranje ciljne stope inflacije)

Vlada RS će ove ciljeve realizovati primenom:

- Primena strukturnih reformi, fiskalne (poreski podsticaji) i monetarne mere, primena politike tehnološkog razvoja, merama za unapređenje poslovanog ambijenta

Табела 1. Међународно окружење – макроекономски показатељи

	2015	2016	2017	2018
Реални раст бруто домаћег производа¹, %				
Свет укупно	3,2	3,1	3,4	3,6
Евро зона	2,0	1,7	1,5	1,6
САД	2,6	1,6	2,2	2,1
Русија	-3,7	-0,8	1,1	1,2
Земље у успону	4,0	4,2	4,6	4,8
Раст светске трговине, %	2,6	2,3	3,8	4,2
Стопа незапослености, %				
Евро зона	10,9	10,0	9,7	9,3
САД	5,3	4,9	4,8	4,7
Потрошачке цене, просек периода, %				
Евро зона	0,0	0,3	1,1	1,3
Развијене економије	0,3	0,8	1,7	1,9
Земље у успону	4,7	4,5	4,4	4,2
Девизни курс, евро/долар, крај периода	1,1	1,1	1,1	/
Цене житарица, у доларима, годишње промене²	-17,3	-8,5	6,2	6,3
Цене метала, у доларима, годишње промене³	-23,1	-7,5	1,7	-1,0
Цена руде гвожђа, у доларима⁴	55,2	53,9	48,4	42,8
Цене нафте, у доларима, годишње промене, %	-47,2	-15,4	17,9	4,8

STABILIZACIONA EKONOMSKA POLITIKA

Skup koordinisanih mera ekonomske politike usmerenih ka uspostavljanje ekonomske stabilnosti, uz minimalne stabilizacione troškove.

Primarni cilj – makroekonomska stabilnost (stabilan privredni rast, niska inflacija i niska nezaposlenost

Intermedijarni ciljevi – fiskalna konsolidacija, monetarna stabilnost, ravnoteža platnog bilansa

Stabilizacioni programi MMF-a kao primarni cilj imaju uspostavljanje spoljnoekonomske ravnoteže. – tj. otklanjanje platnobilansnih teškoća.

Vrste stabilizacionih programa:

prema sadržini a) **Ortodoksni stabilizacioni programi** – naslanjaju se instrumente fiskalne i monetarne politike b) **heterodoksni stabilizacioni programi** obuhvataju: a) + politika dohodaka i kontrola cena

prema brzini delovanja: a) gradualističke i tzv. šok terapije (brza i oštra dezinflacija)

prema uspešnosti: uspešni stabilizacioni programi i neuspešni (tzv. populistički programi)

OPŠTE KARAKTERISTIKE STABILIZACIONIH PROGRAMA

- a) **Cilj – stabilizovanje poslovnih ciklusa** (cene, ravnoteža pl. bilansa, privredni rast, zaposlenost)
- b) **oslanja se na mere sa kratkoročnim dejstvom:**
fiskalne mere (povećanje prihoda i redukovanje javne potrošnje), **monetarne mere**, **monetarna reforma** (uvođenje nove valute), **mere devizne politike** (fiksiranje kursa), **politika dohotka** (kontrola cena i nadnica),
- c) **višefaznost** – I faza (cenovna stabilnost), II faza (trajna makroekonom. stabilnost) III faza (promene privredne strukture)
- d) **Stabilizacioni troškovi** – smanjenje zarada, rast kamatne stope, povećanje nezaposlenosti

RAZVOJNA POLITIKA

odnosi se na **kvantitativne i kvalitativne promene u privredi.**

- **usmerena ka dugoročnim ciljevima** (promene u strukturi privrede, tt-progres, produktivnost, regionalni razvoj, razvoj infrastrukture) krajnji cilj stabilan i uravnotežen privredni razvoja.
- **mere dugoročnog karaktera:** investicione politike, politike raspodele, kreditne politike, regionalne
- **usaglašenost sa stabilizacionom politikom** (mere razvojne politike ne treba da narušavaju ravnotežu)
- **zavisnost od međunarodnog okruženja** – ostvarivanje ciljeva razvojne politike podrazumeva povoljno okruženje (

PRIVREDNI SISTEM

ukupnost pravila i podsticaja koji upravljaju ekonomskim odnosima, odnosno čine okvir za donošenje odluka o temeljnim ekonomskim pitanjima.

Elementi privrednog sistema:

- a) faktori proizvodnje** (prirodni resursi, radna snaga, kapital, informacijski sistemi i preduzetništvo)
- b) privredni subjekti** – preduzeća, domaćinstva i država.
- c) aktivnosti** – faze društvene reprodukcije
- d) institucije** (formalna i neformalna pravila).

Privrednim sistemom u užem smislu određuju se:

- svojinski odnosi u privredi
- motiv privređivanja
- mehanizmi donošenja ekonomskih odluka
- koordinacioni mehanizam.

Privredno-sistemske odrednice	Opcije
Dominantan oblik svojine	Privatni Kooperativni KOMBINOVANO Državni
Ključni motivi privrednih subjekta prilikom donošenja odluka o proizvodnji, proizvodnji, razmeni, raspodeli i potrošnji,	Materijlni KOMBINOVANO Moralni
mehanizmi donošenja ekonomskih odluka	Decentralizacija KOMBINOVANO Centralizacija
Koordinacioni mehanizam	Tržište KOMBINOVANO Plan

Merkantilizam

- prvo zaokruženo ekonomsko učenje (Tomas Man, Antonio Sera, Monkretijen) o ulozi države
- nastaje u vreme (od kraja 15. do kraja 17. veka) jačanja trgovačkog kapitala, jačanja nacionalne države, geografska otkrića,
  - izvor bogatstva je novac (zlato i srebro)
  - do novca se dolazi spoljnom trgovinom
  - izvoz mora biti veći od uvoza - suficit

Mere ekonomske politike:

- podsticanje izvoza(subvencije, premije) i ograničavanje uvoza(carine, zabrane)
- podsticanje proizvodnje, trgovine i brodogradnje
- kolonijalna osvajanja

EKONOMSKI LIBERALIZAM

javlja se u 18. veku u delima A. Smita, D. Rikarda, Ž. B. Seja

- pojedinci su racionalna bića i teže maksimiziranju koristi
- tržište savršen mehanizama (savršena konkurencija, slobodne cene)- podela rada
- nevidljiva ruka na tržištu
- država ne treba da se meša u privredni život
- Sejov zakon “svaka ponuda stvara svoju tražnju i svaka tražnja stvara svoju ponudu”

Uloga države:

- unutrašnja i spoljna bezbednost
- zaštita privatne svojine, poštovanje ugovora,
- monetarna stabilnost
- intervencija u oblastima u kojima nema interesa privatnog kap.

NASTANAK DRŽAVNOG INTERVENCIONIZMA

Velika svetska ekonomska kriza 1929-33. (pad društvenog proizvoda (za 30%), rast nezaposlenosti (sa 3% na 25%), pad realnih investicija za 75%), bankrotstva preduzeća)

Uzroci krize: promenjena struktura tržišta (pojava monopola i oligopola)

Intervencija države obuhvata:

- ograničavanje privatno-svojinskih prava
- ograničavanje slobode ugovaranja
- antimonopolsko zakonodavstvo
- socijalno zakonodavstvo i soc. politika
- širenje klasičnih funkcija države (obrazovanje, zdravstvo..)
- aktivna budžetska politika
- nacionalizacija dela privrede

TRANZICIJA

Proces suštinskih promena koji se odvija u bivšim socijalističkim zemljama čiji je privredni sistem karakterisala: državna svojina, odsustvo tržišta, nesamostalnost preduzeća, motiv realizacija plana, ograničeni ekonomski odnosi sa inostranstvom

Sadržina tranzicionog procesa obuhvata.

- promenu svojinskih odnosa (privatizaciju)
- integralno tržište (tržište rada – liberalizacija i tržište kapitala)
- samostalnost preduzeća
- motiv privređivanja dobit
- liberalizacija ekonomskih odnosa sa inostranstvom
- promena ekonomskih funkcija države

dva pristupa tranzicionom procesu: gradualistički i šok terapija

GDP per capita, 2014-2016. EU 28 =100

	Gross domestic product		
	2014	2015	2016
Luxembourg	270	267	258
Ireland	137	181	183
Netherlands	130	129	128
Austria	130	130	128
Denmark	128	127	124
Germany	126	124	123
Sweden	124	125	123
Belgium	119	119	118
Finland	111	109	109
United Kingdom	109	108	107
EA-19	107	106	106
France	107	105	104
Italy	96	95	97
Malta	90	93	96
Spain	90	91	92
Czech Republic	86	87	88
Cyprus	81	82	83
Slovenia	82	82	83
Portugal	77	77	77
Slovakia	77	77	77
Estonia	76	75	75
Lithuania	75	75	75
Greece	72	69	68
Poland	67	68	68
Hungary	68	68	67
Latvia	64	64	65
Croatia	59	59	60
Romania	55	56	58
Bulgaria	47	47	49
Switzerland	165	166	161
Norway	176	161	148
Iceland	119	123	128
Turkey	64	65	64
Montenegro	41	42	45
Former Yugoslav Republic of Macedonia	36	36	37
Serbia	37	36	37
Albania	30	29	29
Bosnia and Herzegovina	31	31	32

EKONOMSKA KRIZA I REAFIRMACIJA EKONOMSKIH FUNKCIJA DRŽAVE

Država blagostanja zasnivala se na tri osnovna principa:

- **jednakost mogućnosti,**
- **pravedna raspodela bogatstva i**
- **javna odgovornost za slabe i siromašne.**

Mogu se razlikovati tri tipa države blagostanja:

- a) **liberalni model**– (SAD, V. Britanija) nizak nivo socijalnih davanja uskom krugu korisnika (restriktivan pristup)
- b) **korporativni model**- (Nemačka, Francuska) **sistem socijalnog osiguranja vezan za plaćanje poreza i doprinosa.** Nizak nivo socijalne pomoći za one koji nisu bili u radnom odnosu.
- v) **socijalno demokratski model** – (skandinavske zemlje) , socijalna sigurnost za sve građane, preraspodela dohotka

Pojavi ekonomske krize prethodila **odustajanje od koncepta države blagostanja** ;

razvijen koncept kooperativne države: liberalizacija
jačanje konkurencije
i motivacija.

- postavlja pravila „tržišne utakmice“ (sistem nagrada i kazni)
- jačanje socijalnog dijaloga
- brine o dostupnosti informacija
- stvara uslove za aktiviranje inovacijskih potencijala raznih subjekata;
- proizvodnja i osiguranje za društvo nezaobilaznih kolektivnih dobara

REAFIRMACIJA DRŽAVNE INTERVENCIJE:

- dotacije i subvencije bankama i kompanijama; preuzimanje dugova banaka (nacionalizacija)
- podsticanje tražnje nekonvencionalnom monetarnom politikom (**nulta kamatna stopa, kupovina: državnih obveznica(i obaranje dugoročnih kamatnih stopa), h.o v. emitovanih od strane finansijskih institucija,**
- preuzimanje obaveze da se kamatna stopa neće menjati dok se ne ostvare željene promene (rast zaposlenosti
- povećanje izdataka za socijalno zbrinjavanje stanovništva rezultat **narasli javni dug i budžetski deficit**, emisija novca – mere za uravnoteženje budžeta (nemački koncept selektivno primenjen od zaduženih zemalja)